

Forslag til nationale kulturmiljøer

Nr.	Bynavn <i>[Evt. med et skitse-mæssigt forslag til bymiljøets afgrænsning, f.eks. den middelalderlige bykerne i byen Xx]</i>	Kort begrundelse <i>[En kort begrundelse på max 200 ord, der forklarer, hvorfor dette bymiljø er særligt værdifuldt. Gerne et par ord om, hvilke fortællinger bymiljøet rummer f.eks. om handelsforbindelser over havet, et militært knudepunkt eller opland til et kongeligt slot. Fortæl også gerne, hvordan byen udmærker sig fysisk, f.eks. i form af et velbevaret gadenet, historiske bygninger eller andre elementer, der vidner om byens historie og udvikling fra middelalderen frem til midten af 1800-tallet.]</i>
16	Dragør (afgrænsning: hele Vestgrønningen, mod syd engene, hele den ældre havn, mod nord ca. ved Løkkevej)	Middelalderligt fiskerleje, i 1700-tallet fremvokset som skipperby i kraft af nærheden til København. Byplanen afspejler dels den oprindelige fed-struktur, dels den for skipperbyer typiske selvgroede bebyggelse vinkelret på kysten, orienteret mod parallelle stræder og stier (jfr. Marstal, Nordby og Sønderho på Fanø o.a.). Byggeskikken er en blanding af lokal amagerbyggeskik og påvirkninger fra både København, Slesvig og Holland.
17	Christiansfeld (hele byen før 1930 + kirkegården "Gudsageren" og anlægget "Christinero")	Christiansfeld hører ikke til byerne med rod i middelalder eller renæssance, anlagt af brødre-menigheden 1773 efter model fra moderbyen Herrnhut i Sachsen med to parallelle langgader og en central plads med kirke og store fællesskabshuse. Bebyggelsen stammer stort set fra årene 1773-1814 og er præget af både sachsisk byggeskik og lokal klassicisme i gule flensborgsten. Til byen hører den enestående kirkegård "Gudsageren" og lystanlægget "Christinero" vest for byen. Christiansfeld er i dag Verdens bedst bevarede Brødre-menighedsby og derfor i 2015 udpeget som UNESCO Verdenskulturarv. Byen behøver derfor måske ikke at komme med på denne liste – men vi syntes, den skulle med i rækken af nationale urbane kulturmiljøer før 1850.
18	Højer (afgrænsning: al bebyggelse før 1930)	Højer, der var "flække" til 1920, er en unik lille by, der repræsenterer en interessant blanding af by og land. Både store tre- og firelængede marskgårde, stråtekte småhuse i typisk vestslesvigsk byggeskik og byhuse fra tiden 1850-1920, præget af tysk murermeisterstil. Gadenettet er ret intakt bevaret med gader og smøger, og byen har efter en del års forfald fået den helt store renoveringstur, betalt af Realdania og A. P. Møllerfonden og står i dag som en perle, i tæt kontakt med Nationalpark Vadehavet.
19	Aabenraa (afgrænsning: mod syd åen, mod øst H. P. Hansensgade og mod vest Jernbanegade-Callesensgade)	Købstad med gadenet fra middelalderen og 1700-tallet (dele af Nygade), ret intakt bevaret bortset fra to gadegennembrud fra 1970'erne (Vestergades fortsættelse og Borgmester Finks Gade). Langs side- og baggader en meget intakt bebyggelse, især præget af søfartens storhedstid i 1700-tallet, med skiftevis langhuse med gavlkvist og gavlhuse med karnapper. Aabenraa er den eneste by, der har bevaret flere bulhuse, hvoraf to er fredet.
20	Skagen og Højen (Gl. Skagen) (Afgrænsning: al bebyggelse før 1940)	De to kystbyer Skagen og Gammel Skagen er opstået som fiskerlejer og søfartsbyer i middelalderen, men har – måske pga. flytninger som følge af sandflugt og stormfloder – ikke bevaret nogen form for middelalderlig bystruktur. Bystrukturen i de to byer er nærmest som i ældre landsbykerner, med alle huse liggende enkeltvis i øst-vest. Den ældre bebyggelse er opdelt i det ældste lag: bindingsværkshuse, ofte med tjærede bræddebeklædninger, det mellemste lag fra o. 1840-90: murede og kalkede huse med forskællede tegltage, og de to nyeste lag: en lille gruppe rødstenshuse fra o. 1900 og gruppen af arkitekt Ulrik Plesners bygværker, der prøver at fange Skagen-traditionen (jfr. hans indsats i Ringkøbing)
21	Nysted (afgrænsning: al bebyggelse før 1860)	Nysted hører til de små købstæder, der siden "kornsalgstiden" o. 1850 har levet et stille liv og derfor er næsten intakt bevarede fra tiden før 1870. Omkring torvet mod syd ses enkelte huse med rester af 16-1700-tals bindingsværk, men i øvrigt er bebyggelsen meget ensartet småby-

		<i>klassicistisk. Byen har en fin kontakt med vandet og med det nærliggende Ålholm Slot, der tårner sig op vest for byen.</i>
22	Sæby (afgrænsning: al bebyggelse før 1860 samt hele Algade og det lille gamle havnekvarter)	<i>Sæby var tidligere den eneste by med en rimeligt sikker havn på Vendsyssels yderkyster og havde derfor en vis betydning i 1600-tallet, hvilket ses i enkelte fine renæssancebygninger. Siden blev Sæby overhalet af Skagen og Fladstrand (Frederikshavn), og den øvrige bebyggelse er præget af nordjysk pudset klassicisme. Byen er ret helstøbt, men med den lange Algade mellem centrum og havn også lidt diffus.</i>
23	Bogense (afgrænsning = bebyggelsen 1860)	<i>Bogense er en af de godt bevarede fynske småkøbstæder med intakt gadenet fra middelalderen, incl.. det rektangulære torv ved kirken, som de facto aldrig har fungeret som torv og derfor er omkranset af småhuse. Bygårdene på begge sider af hovedstrøget Adelgade har stadig deres gårdspladser, baghuse og haver, mod syd afgrænset af den gamle bagsti – men i modsætning til f.eks. Rudkøbing ikke med kontakt med det åbne land, ligesom der ikke er tæt kontakt mellem by og havn.</i>
24	Ebeltoft (afgrænsning: bebyggelsen før 1860)	<i>Den lille købstad på Mols har, takket være stagnationen frem til 1960'erne, hvor byen blev turistmål, bevaret meget af sin førindustrielle bebyggelse – både en række købmandsgårde langs Adelgade og småhuse i mur eller bindingsværk langs Overgade og Nedergade. Ved det lille trekantede bytorv ses både det gamle rådhus i bindingsværk fra 1789 og det lidt nyere fra 1850'erne. Nordligt i den gamle by troner den gamle maltfabrik, som i de seneste år er blevet forbilledligt restaureret og udbygget til kulturcenter. Eneste skår er det lidt ufølsomme gennembrud af Jernbanegade o. 1900.</i>
25	Marstal (afgrænsning: den gamle by og ”Bondebyen”)	<i>Skipperby, opblomstret i 1700-tallet som centrum for en alsidig småskibsfart i Østersøen, begunstiget af stedets status som hertuggods og ”flække”-rettighederne. Gadenettet er parallelt til Dragørs med gader og gyder vinkelret på kysten. Bebyggelsen er især præget af byens anden storhedstid for søfarten i årene 1870-1920. Hele havnen er en vigtig og integreret del af kulturmiljøet i Marstal, som i dag fortsat har en levende maritim tradition.</i>
26	Assens (afgrænsning: den bebyggede by før 1860 og ældste del af havnen)	<i>Middelalderlig købstad med regelmæssigt anlagt gadenet, herunder en torveagtig hovedgade (Østergade). Gadenettet næsten intakt bevaret (kun gadegennembruddet Willemoesgade fra Torvet til havnen), og fint bevaret bebyggelse fra både 16-, 17- og 1800-tallet, incl.. store købmandsgårde (f.eks. Plums Gård med bl.a. unikt kæmpe træpakhuse) og gamle fabrikker (Tobaksfabrikken, nu kulturhus og Ernsts Sølvvarefabrik, nu museum).</i>
27	Mariager (afgrænsning: bebyggelsen ca. 1860 samt tilstødende haver, anlæg, kirken med kirkegård mv.)	<i>Lille købstad, opvokset omkring tidligere Birgittinerkloster i 1400-tallet og blomstrende i renæssancen (bevarede renæssancekældre flere steder i byen) Mest småhuse, bygget langs lange slyngede gader, heriblandt flere bindingsværkshuse fra 1700-tallet. Tørneroseidyl i ly af høje bakker. Byen afskåret fra havn og fjord af hovedvej og nyere kvarterer.</i>
28	Møgel­tønder	<i>Møgel­tønder er det ældste Tønder (Møgel-tønder = Store Tønder) med det kongelige slot Møgel­tønderhus, i dag Schackenborg Slot. Den ældste del har landsbypræg med uregelmæssigt gadenet, mens Slotsgade er et unikt gadeanlæg fra o. 1800. Hele byen er i enestående grad præget af vestslesvigsk byggeskik, tilsat meget fine eksempler på slesvigsk ”hjemstavnsstil” fra o. 1910-30. Byen er unik som både slotsby og arkitektur – og var inspirationskilden til både dansk bedre Byggeskik og slesvig-holstensk Heimatschutz-Architektur (1907-08 ff.).</i>
29	Augustenborg (hertugbyen før 1920)	<i>På dansk grund en unik by, opbygget som slotsby i tilknytning til de augustenburgske hertugers hof 1680-1850. Langs Slotsgade en række fine barokhuse, som tidligere hørte til hoffets funktionærer eller funktioner (skole, fattiggård, præstegård, enkesæde mv.). Husrækkerne</i>

		<i>er dog noget hullede pga. nedrivninger.</i>
30	Nordby og Sønderho (al bebyggelse før 1940)	<i>De to byer på Fanø er begge opbygget over de gamle skipperbyers logik med øst-vest liggende lænehuse og et net af småveje og stier, der alle fører til havnen/ kysten. Den ældre bebyggelse er helt præget af den særlige Fanø-byggeskik med bræddegavle, halvrunde kviste og bemalinger på murværket. I Sønderho er der pga. stagnationen efter 1870 næsten ingen nyere bebyggelse, mens Nordby også har bebyggelseslag af kaptajnshuse fra perioden 1870-90 og forretningsjendomme og villaer fra tiden o. 1900.</i>